

УДК 351.746.1:342.1

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.3.15>

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ»: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ

Павленко Вікторія Петрівна,

науковий співробітник

Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки
та судових експертиз Служби безпеки України

У світі «безпека» стала однією з ключових категорій. Потреба людини, нашого суспільства та держави в захищеності від загроз і небезпек зумовлює необхідність використання різних інструментів у сфері суспільних відносин, одним з основних регуляторів яких є право. Незважаючи на послідовний розвиток законодавства про безпеку, питання змістового наповнення такої базової правової категорії, як «безпека держави», залишається відкритим.

Обґрунтовано, що безпека держави – поняття комплексне. У загальному вигляді під безпекою держави як однією з головних умов нормального розвитку людини та суспільства розуміється захищеність якісного стану суспільних відносин, що забезпечують прогресивний розвиток людини та суспільства в конкретних історичних та природних умовах від небезпек, джерелом яких є внутрішні та зовнішні суперечності.

У статті розкриваються та характеризуються погляди різних науковців щодо сутності понять «національна безпека», «державна безпека» та «безпека держави». Різноманітність трактувань терміна «національна безпека» дає можливість автору аргументувати, що це є складна структурна система й багатопланове явище.

На основі аналізу наукових поглядів щодо сутності поняття «національна безпека» автор доходить висновку, що національна безпека – достатня за рівнем та характером захищеність національних ресурсів та цінностей, а також державних, громадських та особистих інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Визначено, що загальним для доктринального визначення поняття «державна безпека» є те, що вона є компонентом (видом) категорії «національна безпека» та співвідноситься з нею як окреме і загальне.

Автором аргументовано, що в Україні державна безпека є лише одним із напрямів у сфері національної безпеки.

Проаналізовано, що «безпека держави» є досить вузьким поняттям, а термін «національна безпека» є ширшим, ніж «державна безпека», оскільки воно охоплює, окрім державної, економічну, суспільну та інші види безпеки.

На основі аналізу наукових положень запропоновано авторське визначення поняття «безпека держави» та виділено види внутрішніх та зовнішніх загроз.

Ключові слова: безпека, національна безпека, державна безпека, безпека держави, законодавство про безпеку, внутрішні загрози, зовнішні загрози.

Pavlenko Viktoriia. Regarding the definition of the concept of "state security": problems of theory and practice in modern conditions of Ukraine

In the world "security" has become one of the key categories. The need of man, our society and the state to be protected from threats and dangers determines the use of various tools for social relations, one of the significant regulators of which is law. Despite the consistent development of legislation on security, the question of meaningful content of such a basic legal category as "state security" remains open.

It is substantiated that the security of the state is a complex concept. In the most general form, the security of the state as one of the main conditions for the normal development of man and society is understood as the protection of the quality state of social relations that ensure the progressive development of man and society in specific historical and natural conditions from dangers, the source of which are internal and external contradictions.

The article reveals and characterizes the various views held by many scientists regarding the essence of the concept of "national security", "state security" and "security of state". The

variety of interpretations regarding the definition of national security enables the author to argue that it is a complex structural system and a multifaceted phenomenon.

Based on the analysis of scientific views on the essence of the concept of "national security", the author comes to the conclusion that national security is a sufficient level and nature of protection of national resources and values, as well as state, public and personal interests from internal and external threats.

It was determined that the general thing for the doctrinal definition of "state security" is that it is a component (species) of the category "national security" and is related to it as separate and general.

The author argues that in Ukraine state security is only one of the directions in the field of national security.

It was analyzed that "state security" is a narrower concept, and national security is broader than state security, and it includes, in addition to state economic, social and other types of security.

Based on the analysis of scientific provisions, the author's definition of the concept of "state security" is proposed and the types of internal and external threats are highlighted.

Key words: security, national security, state security, security of state, security legislation, internal threats, external threats.

Стабільний розвиток держави є однією з основних умов гармонійного та природного розвитку людини і суспільства, що передбачає безліч взаємозалежних факторів, найважливішим із яких є безпека.

На сьогодні в нашій державі питанням безпеки різних сфер життєдіяльності соціуму приділяється значна увага. Масив уже сформованих суспільних відносин, а також тих, що розвиваються зараз, вимагає від держави вжиття своєчасних заходів щодо виявлення та попередження загроз, які здатні заподіяти шкоду існуванню та сталому розвитку людини, суспільства й держави. Саме тому однією зі значних та досліджуваних науково-правових категорій стала «безпека держави».

Подальше звернення авторів до проблеми визначення сутності та змісту державної безпеки України зумовлене реаліями сьогодення, проблемами соціального, політичного та державного розвитку України, а також наявністю публікацій із порушеної тематики, що з'явилися останнім часом.

Однак питання визначення, а також змістового наповнення такої значущої наукової категорії, як «безпека держави», в українській правовій доктрині досі залишаються відкритими. Загалом не припиняються дискусії в науковій літературі щодо змісту поняття «безпека», її видів та співвідношення «видових» понять: «національна безпека», «державна безпека», «безпека держави», «суспільна безпека».

Наслідком розбіжностей у поглядах науковців щодо цих питань стала відсут-

ність у законодавстві з проблеми безпеки єдиної системи понятійних термінів.

Варто зауважити, що на сьогодні спостерігаємо недостатню теоретичну розробленість питань щодо безпеки держави. Поряд із багатьма дослідженнями проблем національної безпеки питання державної зазвичай або взагалі залишаються поза увагою науковців, або досліджуються досить поверхнево. Тобто спостерігається очевидне витіснення державної безпеки національною. Цей процес не можна вважати позитивною тенденцією, тому що державна безпека є важливою складовою частиною національної безпеки. Зазначена обставина підсилює актуальність комплексного теоретичного дослідження поняття «безпека держави» та окремих питань державної безпеки загалом.

Дослідженням теоретичних та практичних проблемних питань у галузі безпеки загалом і національної безпеки зокрема присвячено велику кількість наукових праць.

Науково-теоретичну базу для написання цієї статті становили дослідження таких науковців, як-от: М.І. Баяк, О.О. Вовк, С.Г. Гордієнко, І.М. Доронін, І.М. Козьяков, І.Ф. Корж, М.Б. Левицька, В.А. Ліпкан, В.Я. Настюк, В.Г. Пилипчук, Н.О. Серьогіна, Л.В. Чупрій, А.О. Янчук тощо.

Метою статті є дослідження визначення змісту поняття «безпека держави», обґрунтування її ролі та місця в теорії національної безпеки, аналіз окремих питань державної безпеки загалом у сучасних умовах України.

Ключовою особливістю будь-якої держави є тісний взаємозв'язок між її розвитком та забезпеченням безпеки, оскільки без забезпечення безпеки безглуздою стає будь-яка діяльність людини. В умовах воєнного стану, глобалізації процесів світового розвитку, міжнародних політичних та економічних відносин проблема забезпечення безпеки особи, суспільства та держави для України набуває актуального характеру, зважаючи на її особливе геополітичне становище.

Системний підхід до вивчення питань безпеки держави передбачає насамперед характеристику самого поняття в контексті взаємопов'язаних із ним суміжних термінів.

Безпека держави – поняття комплексне. Говорити про її забезпечення можна лише у разі наукового осмислення різних аспектів функціонування та розвитку держави, а саме: політичних, економічних, соціальних, правових, ідеологічних, військових, інформаційних, екологічних, міжнародних. У загальному вигляді під безпекою держави, як однією з головних умов нормального розвитку людини та суспільства, розуміється захищеність якісного стану суспільних відносин, що забезпечують прогресивний розвиток людини та суспільства в конкретних історичних та природних умовах від небезпек, джерелом яких є внутрішні та зовнішні суперечності.

Під життєво важливими інтересами особи, суспільства та держави варто розуміти сукупність потреб, задоволення яких надійно забезпечує існування та можливість прогресивного розвитку особи, суспільства та держави. Безпека держави досягається проведенням цілеспрямованої державної політики у сфері забезпечення безпеки, реалізацією системи заходів економічного, політичного й організаційного характеру, адекватних загрозам життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави.

Безпека держави є складником більш широкого поняття «національна безпека», під якою розуміють безпеку її народу як носія суверенітету та єдиного джерела влади в Україні.

Так, у своїй роботі М.Б. Левицька зазначає, що «національна безпека – це стан захищеності громадянина, суспільства й держави» [1, с. 7].

Варто зазначити, що В.А. Ліпкан подає більш конкретизоване визначення поняття «національна безпека». Так, на думку автора, сучасне розуміння природи національної безпеки не обмежується винятково сприйняттям її як стану захищеності. Національна безпека виступає своєрідною сферою існування людини, держави, нації, культури, звичаїв, традицій, ресурсів, що не лише тісно пов'язують між собою людей, але й єднують їх з історичною спадщиною та довіллям. Мається на увазі збереження матеріального й духовного багатства нації, а також органічне поєднання та реалізація прагнення людини до безпеки й можливості забезпечення національної безпеки як з боку державних, так і недержавних організацій [2, с. 10].

Водночас Л.В. Чупрій вважає, що національна безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів та цінностей людини і громадянина, суспільства й держави задля забезпечення сталого розвитку суспільства, своєчасного виявлення, нейтралізації реальних і потенційних загроз національним інтересам та запобігання їм [3, с. 19].

Отже, національна безпека – це достатня за рівнем та характером захищеності національних ресурсів та цінностей, а також державних, громадських та особистих інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Передусім зазначимо, що загальним для доктринального визначення поняття «державна безпека» є те, що вона є компонентом (видом) категорії «національна безпека» та співвідноситься з нею як окреме і загальне. У цьому разі цікавим видається аналіз тлумачень цього поняття, запропонованих окремими дослідниками.

Так, О.О. Вовк зазначає, що державна безпека є складовою частиною національної безпеки, під якою розуміє стан захищеності державної влади, територіальної цілісності, суверенітету, громадської злагоди, що забезпечуються діяльністю державних органів не лише законодавчо, а й реально [4, с. 47].

На думку В.Я. Настюк, державна безпека є системою загальних та спеціальних заходів, які гарантують стабільне та надійне існування держави як політичної організації всього суспільства, а також

забезпечують її захист від реальних і потенційних загроз (ризиків) зовнішнього та внутрішнього характеру, які можуть завдавати шкоди її нормальному функціонуванню [5, с. 56].

Державну безпеку В.Г. Пилипчук обґрунтовує як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, конституційного ладу, економічного, науково-технічного та оборонного потенціалу України від зовнішніх і внутрішніх загроз, терористичних, розвідувальних та інших протиправних посягань спеціальних служб іноземних держав, а також організованих злочинних організацій, окремих груп та осіб на життєво важливі інтереси України [6, с. 19].

На думку А.О. Янчука, «державна безпека – це форма (вид) забезпечення національної безпеки, яка реалізується державними інститутами з використанням розвідувальної, контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності з метою охорони та захисту державного суверенітету, незалежності, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного та оборонного потенціалу України, її державного управління та національних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз з боку спеціальних служб іноземних держав, організованих злочинних угруповань, окремих осіб, а також для протидії скоєнню кримінальних корупційних правопорушень, які становлять загрозу національній безпеці України» [7, с. 351].

Варто зазначити, що в одному із науково-практичних коментарів до Кримінального кодексу України зазначено, що «державна безпека України – стан захищеності корінних підвалин суспільства, державних інститутів, необхідних для виконання державою своїх функцій з управління загальнозначущими справами суспільства» [8, с. 16].

Крім того, в іншому науково-практичному коментарі до Кримінального кодексу зазначене визначення було дещо удосконалене та доопрацьоване й набуло закріплення в такому вигляді: «державна безпека – це захищеність державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності України, її економічного, науково-технічного й оборонного

потенціалу, державної таємниці, правопорядку, державного кордону, життєво важливої інфраструктури та населення» [9, с. 327].

З огляду на виклики сучасного стану суспільно-політичного, міжнародного розвитку України, наукові дослідження окремих учених із цієї проблематики, а також для розрізнення понять «державна безпека» і «безпека держави», уважимо доцільним процитувати твердження С.Г. Гордієнка, який зауважує, що «державна безпека – різновид національної безпеки, що передбачає спроможність держави забезпечувати стабільне функціонування державних та суспільних інституцій, а також стан їхньої захищеності від потенційних і реальних загроз» [10, с. 114–120].

На сьогодні серед науковців, як зауважує у своїй роботі М.І. Баюк, поширюється новий підхід, відповідно до якого державна безпека є інтегральним поняттям та охоплює широкий спектр проблем, які пов'язані із різними аспектами функціонування держави та суспільства. До державної безпеки належать питання безпеки інформаційної, екологічної, енергетичної, гуманітарної, соціальної сфер тощо [11, с. 189].

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. закріплено такі визначення:

«національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз;

державна безпека – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру» [12].

Визначення обох правових термінів, як зауважує Н.О. Серьогіна, значною мірою є ідентичними, оскільки обидві категорії ґрунтуються на тотожній сукупності складників ознак та властивостей явища безпеки. Від національної безпеки безпека державна відрізняється лише тим, що передбачає захищеність важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру [13].

На думку І.М. Козьякова, поняття «державна безпека» в такому викладі потребує уточнення її автентичності та уніфікації як юридичної категорії [14, с. 160–163]. Автор погоджується з такою точкою зору, оскільки опис цієї норми-дефініції, який закріплено в законі, а також її сутнісних ознак дійсно наведено з певними недоліками, а саме:

- по-перше, повторення складових елементів дефініцій, що призвело до майже повного дублювання їхніх значень та змістів, які є тотожними;

- по-друге, використання законодавцями задля опису поняття «державна безпека» суміжних понять (національні інтереси, загрози тощо), визначених у цьому законі.

Сутнісні ознаки поняття «державна безпека», як відзначає І.М. Козьяков, можна розглядати за допомогою системи юридичних, політичних, економічних тощо гарантій, що передбачає збалансований стан функціонування держави як універсальної політичної форми організації правління, котра характеризується суверенною владою, політичним і публічним характером, спрямованими на забезпечення захисту конституційного ладу, державного суверенітету, територіальної цілісності, науково-технічного, економічного та оборонного потенціалу України від зовнішніх і внутрішніх загроз, розвідувальних, терористичних та інших протиправних посягань із боку спеціальних служб іноземних держав [14, с. 163].

У своєму дослідженні І.Ф. Корж зазначає, що термін «безпека держави» може вживатися як у широкому, як синонім терміна «національна безпека», так і у вузькому значенні цього слова. У цьому випадку, як зазначає автор, потрібно зважати, що об'єктом забезпечення безпеки є не все те сумарне, комплексне, що існує та функціонує в державі, не загальні інтереси тощо, а лише держава, її основні ознаки, на захист котрих спрямовані всі зусилля утворених державою інституцій для забезпечення її безпеки. А оскільки вживання терміна «безпека держави» одночасно у широкому й вузькому розуміннях цього слова є незручним, то видається за доцільне його поділ на термін «безпека України», який є рівнозначним терміну

«безпека держави» в широкому розумінні цього слова як «національна безпека», та на термін «державна безпека», що рівнозначний терміну «безпека держави» у вузькому розумінні цього слова. Окрім того, зазначене буде відповідати положенням морфології української мови стосовно творення та правопису присвійних прикметників, що вказує на належність безпеки до того чи іншого його виду або підвиду [15, с. 74].

На думку автора, державна безпека – це «збалансований стан функціонування держави як політичного інституту влади, який досягається шляхом прогнозування, попередження, виявлення та мінімізації негативного впливу наявних і ймовірних загроз основним ознакам держави (насамперед інститутам державної влади, територіальній цілісності, суверенітету, грошово-кредитній та податковій системам) та дає змогу державі ефективно реалізувати своє соціальне призначення щодо забезпечення подальшого розвитку особи (громадянина), суспільства та держави» [15, с. 75].

На сьогодні термін «державна безпека», як зазначають із цього приводу С.Г. Гордієнко та І.М. Доронін, автоматично підміняє поняття «безпека держави», яке є конкретнішим та точнішим, ніж перше, але не таке придатне для політичного вжитку. В історичній ретроспективі вживання зазначених термінів у законодавчих актах зафіксоване після внесення змін до Конституції УРСР у 1990 році, яка закріплювала терміни «державна безпека» і «безпека держави» (у новій редакції ст. 7 щодо заборони створення й діяльності партій та громадських організацій і рухів, що ставлять за мету, окрім іншого, підірив безпеки держави; ст. 49 щодо можливості встановлення обмежень об'єднання в політичні партії, інші громадські організації в інтересах, зокрема, державної безпеки). Проте в 1992 році до Конституції України були внесені зміни, що передбачали закріплення терміна «національна безпека» [16, с. 84].

На думку С.Г. Гордієнка, безпека держави – це здатність системи суспільних відносин (у державно-політичній та соціально-економічній сферах діяльності суспільства), що безпосередньо пов'язана

із забезпеченням оптимального функціонування її інститутів (передусім державної влади), здатністю забезпечити безпеку особи, суспільства й держави за умови конкретного балансу їхніх життєво важливих інтересів» [17, с. 72].

В Україні державна безпека є лише одним із напрямів у сфері національної безпеки. При цьому варто наголосити, що зазначений напрям має ключове значення для забезпечення національної безпеки загалом, тому саме державні органи організують і безпосередньо забезпечують національну безпеку. Незабезпечення належного рівня державної безпеки загрожує руйнуванням чинної системи національної безпеки, громадянською війною та масовою загибеллю населення.

У сучасних умовах основними напрямками забезпечення державної безпеки України є розвідувальна, контррозвідувальна та прикордонна діяльність, боротьба з тероризмом і злочинністю, що посягає на основи державного та громадського устрою, забезпечення інформаційної безпеки, державної охорони, мобілізаційної підготовки та мобілізації органів державної влади.

Висновки. Отже, «безпека держави» – це вужче поняття, а термін «національна безпека» є ширшим, ніж «державна безпека», адже охоплює, окрім державної, економічну, суспільну та інші види безпеки.

Державна безпека – частина національної і зводиться переважно до політичного аспекту. Держава посідає особливе місце в політичній системі суспільства, що визначається тим, що вона виступає організацією всіх громадян, представляючи суспільство загалом і приймаючи владні рішення, що стосуються всіх членів суспільства та обов'язкові до виконання кожним зокрема; держава має у своєму розпорядженні спеціальний апарат управління та примусу, розгалужену системою юридичних засобів, що дають змогу використовувати різні способи примусу та переконання. Держава має суверенітет, є його головним суб'єктом, основним джерелом реалізації політичної влади. У зв'язку з цим безпека держави передбачає захищеність насамперед політичних інститутів та відносин, що складаються у вигляді установ

(державних та громадських), характеру та змісту їхньої діяльності, взаємин між ними, практики політичного життя.

Поняття «державна безпека» й «безпека держави» в цьому випадку доцільно розглядати як синоніми, які трапляються в конституціях низки зарубіжних держав.

Тому поняття «безпека держави» («державна безпека»), на наш погляд, варто характеризувати як стан захищеності державного устрою, державних органів, територіальної цілісності держави, а також її суверенітету від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Для України це означає, що об'єктивно наявні внутрішні загрози безпеці, до яких належать:

- спроби насильницького повалення конституційного ладу;

- планування, підготовка та здійснення низки дій, спрямованих на дезорганізацію функціонування органів державної влади, напад на державні, цивільні, військові об'єкти, об'єкти життєзабезпечення та інформаційної інфраструктури;

- протиправна діяльність екстремістських, націоналістичних, релігійних, сепаратистських та терористичних рухів, організацій та структур, спрямованих на порушення єдності та територіальної цілісності України, дестабілізацію внутрішньополітичної ситуації в країні;

- створення, оснащення, підготовка та функціонування незаконних збройних формувань;

- незаконне розповсюдження біля кордонів України зброї, боєприпасів, вибухових речовин та інших засобів, які можна використовувати для реалізації диверсій, терористичних актів, інших протиправних дій;

- організована злочинність, тероризм, контрабанда та інша протизаконна діяльність у масштабах, що загрожують безпеці України.

Вид та характер цих загроз передбачає діяльність відповідних органів держави, що вирішують завдання забезпечення територіальної цілісності держави, її суверенітету, охорони та захисту основних прав та свобод громадян, основ конституційного ладу загалом.

Крім того, говорячи про безпеку держави, не можемо не згадати про її зовнішній складник. Україна є частиною світової спільноти, до якої входять держави, які

істотно різняться одна від одної за рівнем економічного й військового розвитку, політичним режимом, геополітичними інтересами, розумінням своєї ролі на міжнародній арені. Це означає, що державна безпека України є станом її захищеності і від зовнішніх загроз, до яких належать: збройна військова агресія; територіальні претензії до України та втручання у її внутрішні справи; наявність вогнищ збройних конфліктів поблизу кордонів України; створення, оснащення та підготовка на територіях інших держав збройних формувань та груп із метою їх перекидання для дій на території України; розширення військових блоків та спілок на шкоду безпеці України; напади або збройні провокації на військові, цивільні об'єкти України,

а також об'єкти та споруди на державному кордоні нашої держави; дії, спрямовані на підриг глобальної та регіональної стабільності, зокрема шляхом перешкоджання роботі українських систем державного та військового управління, систем попередження про ракетний напад, протиракетну оборону, контроль та забезпечення бойової стійкості об'єктів атомної енергетики, атомної та хімічної промисловості, інших потенційно небезпечних об'єктів; ворожі інформаційні дії, що завдають шкоди безпеці України; дискримінація, придушення прав, свобод та законних інтересів громадян України в іноземних державах; посягання на честь, гідність та життя громадян України; незаконне вивезення громадян України; міжнародний тероризм.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Левицька М.Б. Теоретико-правові аспекти забезпечення національної безпеки органами внутрішніх справ України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ. 2002. 17 с.
2. Ліпкан В.А. Теорія національної безпеки : підручник. Київ : КНТ. 2009. 631 с.
3. Чупрій Л. Політика національної безпеки Української держави в гуманітарній сфері: концептуально-інституційний аналіз. Київ : ФОП Кожуховський І.І. 2015. 508 с.
4. Вовк О.О. Теоретико-правовий аналіз співвідношення понять державної та зовнішньої безпеки. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 43–48.
5. Настюк В.Я. Сучасні підходи до визначення сутності та поняття державної безпеки. *Сучасний стан та перспективи розвитку сектору безпеки України: публічно-приватні аспекти* : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків. 16 квітня 2015 р. Харків. 2015. С. 56–58.
6. Пилипчук В.Г. Еволюція наукових поглядів стосовно поняття «державна безпека». *Стратегічна панорама*. 2006. № 2. С. 17–20.
7. Янчук А.О. Особливості вдосконалення нормативно-правового забезпечення державної безпеки України у сучасних умовах. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Юридична»*. 2016. Випуск. 1. С. 342–355.
8. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / під заг. ред. М.О. Потєбенька, В.Г. Гончаренка. Київ : Форум. 2001. Ч. 2. 942 с.
9. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор». 2019. 1384 с.
10. Гордієнко С.Г. Сутність та зміст поняття «державна безпека». *Стратегічна панорама*. 2003. № 2. С. 114–120.
11. Баюк М.І. Гуманітарний складник політики державної безпеки: поняття, принципи. *Університетські наукові записки*. 2018. № 65. С. 186–199. URL: <http://old.univer.km.ua/visnyk/1749.pdf>.
12. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
13. Сєрьогіна Н.О. Теоретико-методологічний аналіз співвідношення понять «національна безпека», «державна безпека» та «продуктивна зайнятість». *Електронне наукове видання «Публічне адміністрування та національна безпека»*. 2020. № 5. URL: <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2020-5-5994>.
14. Козьяков І. Законодавче визначення державної безпеки: проблеми теорії та практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 160–164. URL: <http://ppp-journal.kiev.ua/archive/2019/9/27.pdf>.

15. Корж І.Ф. Державна безпека: методологічні підходи до системи складових понять. *Правова інформатика*. 2012. № 4(36). С. 69–75. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/12kifisp.pdf>.

16. Гордієнко С.Г., Доронін І.М. Державна безпека України в сучасних умовах: проблеми компетенції державних органів. *Інформація і право*. 2021. № 2 (37). С. 81–92. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/12_20.pdf.

17. Гордієнко С.Г. Концептуальні засади забезпечення державної безпеки України. *Методологічні аспекти теорії державної безпеки України та захисту інтелектуальної власності Службою безпеки* : матеріали наук.-практ. конференції. Київ. 9 черв. 2004 р. Київ : Вид-во НА СБ України. 2004. С. 70–73.